

Преюдициално запитване до Съда на ЕС

Преюдициален въпрос

Следва ли понятието „право на лични отношения“, използвано в чл. 1, § 2, б. а) и чл. 2, т. 10 от Регламент (ЕО) № 2201/2003 г. на Съвета от 27.11.2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, да се тълкува като приложимо не само за отношенията родители – деца, но и за отношенията с други близки, различни от родителите, а именно баба и дядо?

1. Запитваща юрисдикция

Върховен касационен съд на Република България, четвърто гражданско отделение, първи състав

Адрес: гр. София, п.к. 1000, бул. „Витоша“ № 2

Факс: +35929884824

Е-мейл: registry@vks.bg

2. Страни в главното производство и техните представители

2.1. Ищец Н. П. В., ЕГН [ЕГН], българска гражданка, с адрес в [населено място], ул. „Д-р П. Б.“ № 8. Процесуален представител на ищцата адвокат Е. М., с адрес в [населено място], [улица], ет. 1 – 2, който е посочен и за съдебен адресат.

2.2. Ответник Г. Д. Б., гражданин на Гърция с посочен от ищцата адрес за призоваване [населено място], окръг О., Гърция.

3. Предмет на главното производство и относими факти

3.1. В исковата молба, отправена до районния съд в [населено място], ищцата Н. П. В. твърди, че видно от приложено към исковата молба удостоверение за раждане, издадено от [община], лицето М. К. К. е нейна дъщеря. Последната има родено на 08.04.2002 г. от брака си с ответника по делото Г. Д. Б. дете – Х. Б., което живее в Гърция, П., окръг О.. Съгласно решение на компетентния гръцки съд в О. бракът между М. К. и Г. Б. е прекратен, а упражняването на родителските права върху детето Х. Б. е предоставено на бащата и ответник по делото Г. Б.. Със същото решение гръцкият съд е определил приложимия режим на лични отношения между майката и детето – по интернет и по телефон, както и на лични срещи в Гърция – по три часа в първата събота и неделя на месеца, без август.

3.2. С исковата молба, след като излага твърдения за невъзможността да осъществява пълноценен контакт с внучето си, безуспешните опити да потърси съдействие от гръцките власти – полиция и съдебни изпълнители, както и с оглед силната си привързаност към детето, ищцата Н. В. моли българския съд да постанови решение, с което по реда и на основание чл. 128 от Семейния кодекс на Република България да определи режим на лични отношения между нея и

непълнолетния ѝ внук – Х. Б., роден на 8 април 2002 г. в Гърция, като бъде позволено да ищцата да го вижда всяка втора или трета събота от месеца от 21.00 часа до 17 часа в неделя с преспиване на детето, като през това време бъде извън дома на баща си, като го взима и връща от дома на бащата, както и една седмица по време на коледно-новогодишните празници и две седмици по време на лятната ваканция, като детето през този период бъде в дома на ищцата в [населено място], България.

3.3. Ответникът – Г. Д. Б., гражданин на Гърция, не е конституиран като страна по делото с оглед извода на съда за недопустимост на предявения иск и съобразно чл. 130 от Гражданския процесуален кодекс на Република България.

3.4. С определение № 473 от 02.12.2016 г., постановено по гр.д. № 618/2016 г. по описа на районния съд в [населено място], първоинстанционният съд е приел, че е сезиран с искане за определяне на режим на лични отношения между баба и внук – правно основание по чл. 128, ал. 1 СК. От представено по делото удостоверение за раждане, издадено от [община] е установено по делото, че ищцата е майка на М. К. К. – майка на детето Х. Б., родено на 8 април 2002 г. С оглед представеното в български превод решение № 4/237/17-665/56/2016 на първоинстанционния съд в О., Гърция, е прието, че бракът между ответника и дъщерята на ищцата е прекратен и родителските права върху детето се упражняват от ответника. При тези фактически обстоятелства и при съобразяване твърденията на ищцата първоинстанционният съд е възприел, че е налице дело с международен елемент.

3.5. Тъй като обичайното местопребиваване на детето е в Република Гърция съдът е достигнал до извод, че не е компетентен да разгледа предявеното искане, тъй като същото според чл. 85, ал. 2 от Кодекса на международното частно право (КМЧП) е подсъдно на гръцкия съд. При тези изводи съдът е прекратил образуваното пред него исково производство.

3.6. Ищцата е подала частна жалба срещу това определение до втората (въззивна) инстанция. По образуваното ч.гр.д. № 65/2017 г. по описа на окръжния съд в [населено място] е прието, че определението на първоинстанционния съд е правилно като краен резултат и поради това е потвърдено. Съдът е изложил съображения, че е налице правен спор относно частноправни отношения с международен елемент и тъй като същият касае лични отношения с непълнолетно дете между лица, които са граждани на държави – членки на ЕС, то при преценката за компетентността на българския съд да разгледа правния спор намира приложение Регламент (ЕО) № 2201/2003 г. на Съвета от 27.11.2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност.

3.7. Като е съобразил разпоредбите на чл. 1, § 2, б. а), вр. § 1, б. б) от Регламент (ЕО) № 2201/2003 г., съдът е тълкувал термина „право на лични отношения“ и е достигнал до извода, че правото на лични отношения според регламента не е ограничено само до родителите, поради което същият намира приложение и по отношение на гражданските дела, отнасящи се до правото на лични отношения на детето и с неговия разширен семеен кръг, в т.ч. баба и дядо.

3.8. При извод за приложимостта на цитирания регламент, съдът е посочил, че

съгласно разпоредбата на чл. 8 от същия, компетентна да разгледа дело за лични отношения между родители и деца е юрисдикцията на държавата – членка по обичайното местопребиваване на детето към момента на сезирането й. Доколкото в разглеждания случай се установява, че детето Х. Б. е с обичайно местопребиваване в Гърция, то съдът е достигнал и до извода, че компетентен да разгледа предявения иск е гръцкият съд.

3.9. Ищцата е подала частна жалба срещу определението на въззивния съд до касационната инстанция. Тази частна жалба е предмет на главното производство.

4. Относими правни норми

4.1. Национално право

4.1.1. Материално право по спора в главното производство

Семеен кодекс (обн., ДВ, бр. 47 от 23.06.2009 г., в сила от 1.10.2009 г., изм., бр. 74 от 15.09.2009 г., в сила от 1.10.2009 г., бр. 82 от 16.10.2009 г., бр. 98 от 14.12.2010 г., в сила от 1.01.2011 г., изм. и доп., бр. 100 от 21.12.2010 г., в сила от 21.12.2010 г., бр. 82 от 26.10.2012 г., изм., бр. 68 от 2.08.2013 г., в сила от 2.08.2013 г., бр. 74 от 20.09.2016 г., в сила от 1.01.2018 г.)

Лични отношения с близки

Чл. 128. (1) Дядото и бабата могат да поискат от районния съд по настоящия адрес на детето да определи мерки за лични отношения с него, ако това е в интерес на детето. Това право има и детето.

(2) Съдът прилага съответно чл. 59, ал. 8 и 9.

(3) Ако родителят, на когото съдът е определил режим на лични отношения с детето, временно не е в състояние да го упражнява поради отсъствие или заболяване, този режим може да се осъществява от бабата и дядото на детето.

Родителски права след развода

Чл. 59. (1) При развод съпрузите по общо съгласие решават въпросите относно отглеждането и възпитанието на ненавършилите пълнолетие деца от брака в техен интерес. Съдът утвърждава споразумението по реда на чл. 49, ал. 5.

(2) Ако не се постигне споразумение по ал. 1, съдът служебно постановява при кого от родителите да живеят децата, на кого от тях се предоставя упражняването на родителските права, определя мерките относно упражняването на тези права, както и режима на личните отношения между децата и родителите и издръжката на децата.

(3) Определянето на режима на личните отношения между родителите и децата включва определяне на период или на дни, в които родителят може

да вижда и взема децата, включително през училищните ваканции, официалните празници и личните празници на детето, както и по друго време.

(4) Съдът решава въпросите по ал. 2, след като прецени всички обстоятелства с оглед интересите на децата като: възпитателските качества на родителите, полаганите до момента грижи и отношение към децата, желанието на родителите, привързаността на децата към родителите, пола и възрастта на децата, възможността за помощ от трети лица - близки на родителите, социалното обкръжение и материалните възможности.

(5) Размерът на издръжката трябва да осигури условията на живот на детето, които е имало преди развода, освен ако това би създавало особени затруднения на дължащия издръжка родител.

(6) (Изм. - ДВ, бр. 100 от 2010 г., в сила от 21.12.2010 г.) Съдът изслушва родителите, както и децата при условията на чл. 15 от Закона за закрила на детето, взема становище от дирекция „Социално подпомагане“ и ако е уместно, изслушва и други лица. При данни, че е налице родителско отчуждение, съдът изслушва вещо лице – психолог.

(7) (Изм. и доп. - ДВ, бр. 100 от 2010 г., в сила от 21.12.2010 г.) По изключение, ако интересите на децата налагат това, съдът може да постанови те да живеят при дядо и баба или в семейство на други роднини или близки, с тяхно съгласие. Ако това не е възможно, детето се настанява в приемно семейство, в специализирана институция, посочени от дирекция „Социално подпомагане“ или му се предоставя социална услуга – резидентен тип. Във всички случаи съдът определя подходящ режим на лични отношения между детето и родителите.

(8) При необходимост съдът определя подходящи защитни мерки за осигуряване на изпълнение на решението по ал. 2 и 7 като:

1. осъществяване на личните отношения в присъствието на определено лице;
2. осъществяване на личните отношения на определено място;
3. поемане на разходите за пътуване на детето, а ако е необходимо - и на лицето, което го придружава.

(9) Ако обстоятелствата се изменят, съдът по молба на единия от родителите, по искане на дирекция „Социално подпомагане“ или служебно може да измени постановените по-рано мерки и да определи нови.

(10) Решението по ал. 2 не пречатства предприемането на мерки за закрила на детето по Закона за закрила на детето.

Закон за лицата и семейството (обн., ДВ, бр. 182 от 9.08.1949 г., в сила от 10.09.1949 г., попр., бр. 193 от 22.08.1949 г., изм. и доп., Изв., бр. 12 от 9.02.1951 г., изм., бр. 12 от 8.02.1952 г., бр. 92 от 7.11.1952 г., бр. 15 от 20.02.1953 г., попр., бр. 16 от 24.02.1953 г., изм. и доп., бр. 89 от 6.11.1953 г., бр. 90 от 8.11.1955 г., бр. 90 от 9.11.1956 г., бр. 50 от 23.06.1961 г., изм.,

ДВ, бр. 23 от 22.03.1968 г., в сила от 23.05.1968 г., изм. и доп., бр. 36 от 8.05.1979 г., изм., бр. 41 от 28.05.1985 г., бр. 46 от 16.06.1989 г., бр. 20 от 9.03.1990 г., доп., бр. 15 от 18.02.1994 г., изм., бр. 67 от 27.07.1999 г., бр. 81 от 6.10.2000 г., в сила от 1.01.2001 г., бр. 120 от 29.12.2002 г.)

Чл. 4. Лицата от 14 години до навършване на 18-годишна възраст са непълнолетни.

Те извършват правни действия със съгласието на техните родители или попечители, но те могат сами да сключват обикновени дребни сделки за задоволяване на текущите им нужди и да разполагат с това, което са придобили със своя труд.

4.1.2. Процесуално право в производството по частната касационна жалба

Граждански процесуален кодекс (в сила от 01.03.2008 г., обн., ДВ, бр. 59 от 20.07.2007 г., в сила от 1.03.2008 г., изм. и доп., бр. 50 от 30.05.2008 г., в сила от 1.03.2008 г.; Решение № 3 на Конституционния съд на РБ от 8.07.2008 г. – бр. 63 от 15.07.2008 г.; изм., бр. 69 от 5.08.2008 г., бр. 12 от 13.02.2009 г., в сила от 1.01.2010 г. изм., бр. 32 от 28.04.2009 г., доп., бр. 19 от 13.03.2009 г., изм. и доп., бр. 42 от 5.06.2009 г.; изм., Решение № 4 на Конституционния съд на РБ от 16.06.2009 г. – бр. 47 от 23.06.2009 г.; бр. 82 от 16.10.2009 г., изм. и доп., бр. 13 от 16.02.2010 г., бр. 100 от 21.12.2010 г., в сила от 21.12.2010 г.; изм. с Решение № 15 на Конституционния съд на РБ от 21.12.2010 г. – бр. 5 от 14.01.2011 г.; бр. 45 от 15.06.2012 г., в сила от 1.01.2013 г., изм. и доп., бр. 49 от 29.06.2012 г., доп., бр. 99 от 14.12.2012 г., изм. и доп., бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 1.01.2014 г., изм., бр. 66 от 26.07.2013 г., в сила от 26.07.2013 г., бр. 53 от 27.06.2014 г., бр. 98 от 28.11.2014 г., в сила от 28.11.2014 г., изм. и доп., бр. 50 от 3.07.2015 г., доп., бр. 15 от 23.02.2016 г., изм., бр. 43 от 7.06.2016 г., изм. и доп., бр. 8 от 24.01.2017 г., доп., бр. 13 от 7.02.2017 г.)

Проверка за допустимост на иска

Чл. 130. Когато при проверка на исковата молба съдът констатира, че предявеният иск е недопустим, той връща исковата молба. Против връщането на исковата молба може да се подаде частна жалба, от която препис за връчване не се представя.

4.2. Право на Европейския съюз

Регламент (ЕО) 2201/2003 на Съвета относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителска отговорност

Член 1 Обхват

1. Настоящият регламент се прилага, независимо от характера на съда или правораздавателния орган, по граждански дела, отнасящи се до:

- а) развод, законна раздяла или обявяването на нищожността на брака;
- б) определяне, упражняване, делегиране, ограничаване или лишаване от родителската отговорност.

2. В делата по смисъла на параграф 1, буква б) може, по-специално, да се разглежда:

- а) правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения;
- б) настойничество, попечителство и други сходни институти;
- в) определянето и действието на всяко лице или орган, който отговаря за личността на детето или неговото имущество, представляващо или подпомагащо детето;
- г) поставянето на детето в семейство за отглеждане или по институционална грижа;
- д) мерки за закрила на детето, свързани с управлението, запазването и разпореждането с неговото имущество.

3. Настоящият регламент не се прилага за:

- а) установяването или оспорването на връзката родител-дете;
- б) решенията за осиновяване, мерките, подготвящи осиновяването или прекратяването на осиновяването;
- в) имената на детето;
- г) пълнолетието;
- д) задълженията за издръжка;
- е) доверителна собственост или наследяване;
- ж) мерките, предприемани в резултат на престъпленията, извършени от деца.

Член 2 Определения

За целите на настоящия регламент:

- 1. терминът „съд“ обхваща всеки орган в държавите – членки, който разполага с компетентност по делата, които попадат в обхвата на настоящия регламент по смисъла на член 1;
- 2. терминът „съдия“ означава съдията или друг служител, който има правомощия, еквивалентни с тази на съдия по делата, които попадат в обхвата на настоящия регламент;
- 3. терминът „държава – членка“ означава всички държави – членки с изключение на Дания;
- 4. терминът „решение“ означава решение за развод, законна раздяла или обявяване на брака за нищожен, както и решение, което е свързано с родителската отговорност, което е постановено от съда на държава-членка,

както и да може да се нарече решението, включително постановление, заповед или присъда;

5. терминът „държава – членка на произхода“ означава държавата – членка, в която решението, което се изпълнява, е издадено;

6. терминът „изпълняваща държава – членка“ означава държавата – членка, където се иска изпълнение на решението;

7. терминът „родителска отговорност“ означава всички права и задължения, отнасящи се до лицето или имуществото на детето, които са предоставени на физическо или юридическо лице по силата на решение, на закона или по силата на споразумение, имащо еднакъв правен ефект. Терминът включва правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения с детето;

8. терминът „носител на родителска отговорност“ означава всяко лице, което отговаря за детето;

9. терминът „право на упражняване на родителски права“ включва правата и задълженията за полагане на грижа за личността на детето, и по специално на правото да се определи мястото на пребиваване на детето.

10. терминът „право на лични отношения“ означава включването по специално на правото да се води детето на място, различно от неговото или нейното обичайно пребиваване за ограничен период от време;

11. терминът „неправомерно отвеждане или задържане“ означава или отвеждането, или задържането на детето, при което:

а) това се осъществява в нарушение на правото на упражняване на родителски права, придобито по силата на решение или по силата на закона, или по споразумение, което има същия правен ефект по силата на правото на държавата-членка, в която детето обичайно пребивава непосредствено преди отвеждането или задържането;

и

б) при условие че по време на отвеждането или задържането правото на упражняване на родителски права е било ефективно упражнявано съвместно или поотделно или би било упражнявано по този начин, ако не е било извършено отвеждането или задържането. Приема се, че родителските права се упражняват съвместно, когато по силата на решение или поради действието на закона единият носител на родителската отговорност не може да вземе решение за мястото на пребиваване на детето без съгласието на другия носител на родителската отговорност.

Член 8 Обща компетентност

1. Съдилищата на държава – членка са компетентни по делата, свързани с родителската отговорност за детето, ако детето има обичайно местопребиваване в тази държава-членка по времето, когато съдът е сезиран.

2. Параграф 1 се прилага при спазването на условията на членове 9, 10 и 12.

5. Мотиви за отправяне на преюдициалното запитване

5.1. В своята дейност по главното производство и с оглед етапа, до който е достигнало то, настоящият състав на ВКС има задължението да отговори на въпроса приложим ли е Регламент (ЕО) № 2201/2003 г. на Съвета от 27.11.2003 г. в случаите, в които предмет на исковото производство не е определянето на режим на лични отношения между родител и дете, а за хипотези на лични отношения между детето и други негови близки – баба и дядо.

5.2. Разрешаването на този проблем е от основно значение за настоящото производство по разглеждане на частната касационна жалба. Това е така, защото от тълкуването на разпоредбата на чл. 1, § 2, б. а), вр. § 1, б. б), вр. чл. 2, т. 10 от регламента ще се определи дали по отношение на компетентността на българския съд по делото се прилага регламентът или националното право, намерило израз в Кодекса за международно частно право. По тези съображения и доколкото спорът, с който е сезиран, не може да бъде решен от настоящия съд без тълкуване на понятието „право на лични отношения“ по смисъла на Регламент 2201/2003, налице е обоснована причина за отправяне на преюдициално запитване до Съда на ЕС.

5.3. Според съдебния състав, на поставения в преюдициалното запитване въпрос следва да се отговори положително – понятието „право на лични отношения“ по смисъла на чл. 1, § 2, б. а) и чл. 2, т. 10 от регламента **включва** и отношенията с други близки, различни от родителите, а именно баба и дядо. Макар изводът да не произтича пряко от текста на регламента, и конкретно от този на посочените разпоредби, той може да бъде извлечен от общата структура, съдържание и цел на регламента. Тълкуването на съответните разпоредби на регламента следва да се извърши в светлината на най-добрия интерес на детето като водещ принцип на нормативния акт, намерил място както в преамбюла, така и в конкретните му разпоредби.